

Makale tarihçesi: Alındı: 14 Eylül 2019

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i2.652>

Kitap inceleme

Tuncay Bilecen †

Murat Sevinç (2018). **Hey Garson!** İstanbul: April Yayınları, 99 sayfa, ISBN: 978-605-8108-80-6.

Murat Sevinç'in 90'lı yılların ilk yarısında Londra'ya dil öğrenmek amacıyla gittiği döneme ilişkin gözlemlerine yer verdiği *Hey Garson* adlı kitabından Can Öktemer'le bu konuda yaptığı röportaj vesilesiyle Londra'da doktora sonrası araştırma yaptığım sırada haberdar oldum. Yirmi beş yıl önce, akademisyen olmayı kafasına koyan yirmili yaşlarındaki bir gencin hocasının nasihatını dinleyip dil sorununu halletmek için Londra'nın yolunu tutması ve burada yazarın kendi ifadesiyle "herkesin yaşayabileceği türden, son derece sıradan hikâye"leri gazete yazısı olarak kaleme almasıyla başlayan kitabın serüveni. Aradan geçen çeyrek asır sonrasında hikâyelerin güncel hale gelmesinin nedeni ise Türkiye'nin yeni göç iklimi... Gezi olaylarıyla başlayan ve 15 Temmuz'la zirveye çıkan "bu ülkeden artık kaçmak lazım furyası"na yönelik bir deneyim aktarımı ve tavsiyeler olarak da okunabilir kitap.

Türkiye'den kaçıp gitmek isteği son birkaç yılda özellikle orta sınıfların ana gündem maddelerinden biri. Bu konuda yapılan akademik çalışmalarda Türkiye'nin istikrarsız politik yapısı ve kendilerini kısıtlanmış hisseden kesimlerin varlığı kadar bu kesimlerin çocuklarının geleceğine ilişkin kaygıları da göç etme nedenleri olarak öne çıkıyor. Sevinç, günümüz dünyasında geçmişe kıyasla mobilize olmanın kolaylığını vurguladıktan sonra kaçıp gitme isteğinin nedenlerini şu şekilde ifade ediyor: "Koca memleket bu niteliklerden ibaret değil kuşkusuz, ancak iyi ve güzel olan her ne varsa görünmez hâle geldi; şirretliğin, kibrin, duyarsızlığın ve kinin, tozu kiri altında. (...) Sıkıldı çocuklar. Daha fazla imkân var artık ellerinde. Burada bir gelecek görmüyorlar. Bana kalırsa hatalı ve fazla aceleci bir öngörü bu, ama hâl böyle. Yalnızca iş gücü seçeneklerinden söz etmiyorum. Eğitilmiş orta sınıfın yaşam tarzı kaygısı, başlıca umutsuzluk nedeni. Gezi eylemlerindeki 'bana karışma' talebinin temsilcilerinden söz ediyorum. Türkiye'ye bakınca tarikatları ve eli palalı serserileri görüyorlar. Kaba sabalık, nobranlık, hoyratlık görüyorlar. İnşaat, top toprak görüyorlar. Trafikte kırmızı ışık yanında duracak kadar olsun 'uygarlaşmayı' reddedenleri görüyorlar." (s. 75)

Reçliğin çareyi ülkeyi terk etmelerinde bulmalarını Türkiye'ye özgü sebeplerle sıralayarak anlamaya çalışın yazar, kendi kişisel tarihinden verdiği örneklerle kaçıp gitmenin bir kurtuluş olamayacağını kaçılan yerde yaşanacak olası güçlükleri de vurgulayarak anlatıyor. Bu yüzden daha kitabın başında şunu söylüyor: "Bugün sıklıkla

† Doç. Dr. Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye ve Regent's Üniversitesi Londra, Birleşik Krallık. E-posta: tuncaybilecen@gmail.com. Doç.Dr.Tuncay Bilecen, Regent's Centre for Transnational Business and Management, Regent's University London'da, TÜBİTAK, 2219 Doktora Sonrası Araştırma Bursu kapsamında misafir araştırmacı olarak çalışmaktadır.

dile getirildiği gibi “Türkiye’den kaçmak’ için değil, aksine bir an önce memlekete dönüp istediğim işi yapabilmek için gittim Londra’ya.” (s.12).

Zincirleme bir etkileşimle eğitilmiş kesimlerin bir bir ülkeyi terk etmesinin geride kalanlarda yaratacağı hayal kırıklığı ve ülkenin böylece çoraklaşacak olması kitabın izleğinde yer alan diğer bir husus. “Taş yerinde ağırdır” mesajını örtük olarak kitabın genelinden alıyor okur. Murat Sevinç, Robert Fisk’le tesadüfen tanışmasını ve Fisk’in kendisine bu minvaldeki sözlerini de kitaba konu ediyor: “Çok efendi, kibar tavırla, coğrafyamızı ve Türkiye’yi iyi tanıdığını, çok sevdiğini, şahane bir ülkemiz olduğunu, mutlaka dönmem gerektiğini anlattı. ‘Eğer burada kalırsam, her ne iş yaparsan yap eninde sonunda ikinci sınıf muamelesi görürsün ve hiçbir zaman kendini çok iyi hissetmezsin’ dedi. Şunu ekleyerek; ‘İngiltere’nin sana ihtiyacı yok, ama ülkende yararlı olabilirsin, eğitilmiş insana ihtiyacınız var.’” (s.72)

Bir buçuk yıllık “göçmenlik” deneyiminin dil öğrenmek, farklı kültürlerden insanları tanımak kadar yazara kattığı bir şey daha var, o da zor koşullarda hayatta kalmayı öğrenmek olarak ifade edilebilir. Bu, bir bakıma göçmenliğin kısa süreli bir tatbikatını yapmak anlamına geliyor. Dil bilmeyen, paraya çevirecek bir vasfı olmayan ve kaçak olarak çalışmak zorunda kalan milyonlarca göçmenin yaşadıklarının bir benzeri... Yazar bunu Türkiye’de tecrübe edilenle kıyaslayarak “mutlak yalnızlık içinde parasızlık” olarak ifade ediyor: “Orada deneyimlediğim parasızlık, Türkiye’dekinden farklıydı. Burada, başınız sıkıştığında birine gider, borç bulamazsanız bile hiç olmazsa çay kahve içip sohbet edersiniz. Yurtdışında yoksulluğun ileri bir evresi olan, ‘mutlak yalnızlık içinde parasızlık’ duygusuyla tanıştım. İlk zamanlarda en yoğun hissettiğim duygu buydu. Yalnızlık.” (s. 50)

Dil kursunun ücretini ve kaldığı süre içindeki masraflarını çıkarmak için neredeyse haftanın her günü çalışmak zorunda kalan yazar, bu sayede Londra’daki restoranlarda çalışanların koşullarına ilişkin gözlem ve kıyaslama yapma imkânı da buluyor. “Londra’da dokuz ayrı lokantada çalıştım. Biri Türk, diğer sekizi yabancı mutfaklardı. Yalnızca iki lokantada, akıl almaz bir biçimde emeğimin karşılığı olan bahşişler garsonlara verilmiyordu.” (s. 40). Bu kısımda üstü kapalı olarak Londra’daki Türkiyeli etnik ekonomiye de değinilmiş oluyor; çünkü etnik ekonomiler bir bakıma yeni gelen göçmenlerin hayatta kalmaları için bir sığınak görevi görürken bu ekonominin hızla gelişmesini sağlayan ucuz ve uysal emeği de kolayca bulmuş olurlar. “Orada çalıştığım beş buçuk ay boyunca, iki hafta dışında verilen yemek, pilav ya da makarnaydı. Dedim ya, adamcağz nereden sömüreceğini bilemez hâldeydi. (...) Üç beş kez et yemeği verildiğini hatırlıyorum; o da Ramazan ayındaydı. Müslüman ya bizimki, insafa gelmişti demek ki!” (s. 41).

Etnik ekonominin içerisinde işletme sahibi olarak çalışmanın da kendine özgü zorlukları vardır. Göçmenliğin ilk yıllarında edinilen “hayatta kalmak için çalışmalıyım” motivasyonu bir süre sonra bir yaşam tarzı haline gelebilir. Aslında böylece göçmen beraberinde getirdiği ne kadar yaratıcı özellik varsa onları körlemekle meşguldür, çünkü ayakta durmaya çalışmaktan kendini gerçekleştirmeye zaman bulamamaktadır. Bu tür özellikleri yoksa bu sefer istikameti para kazanmaktan ibaret olan bir yaşam tarzını benimseyecek, bu defa bitmek tükenmek bilmeyen bir çalışma ve para kazanma hırsı esir olacaktır göçmeni. Murat Sevinç’in tanıdığı restoran sahiplerinden biri de böyle biridir, onlar sıfırdan başlayan ve belli bir servet eden göçmenler gibi yaşamlarını sürekli ertelemekle meşguldürler. Yıllar sonra ziyaret ettiği “patronunu” yine bıraktığı yerde bulur: “Aylarca, artık işi bırakacağını, gönlünce gezeceğini anlattı bana. Yıllar sonra Londra’ya gittiğimde uğradım. Oradaydı. Çok sevindi beni gördüğüne. Kahve içtik. İş

birakacağını, gezmek istediğini söyledi! Nasıl çok kızabilirim ki bu insana, mümkün mü?” (s. 57).

Bunun bir başka yansıması ise göçmenliğin cefa döneminden sefa dönemine geçenlerin bir başka deyişle sınıf anlayıp da bilinç olarak sınıf atlayamayanların başarı öykülerini her önüne gelene bıkmadan usanmadan anlatmalarındır. “Biz de sıfırdan başladık ve bu hallere geldik” temalı hikâyeyi defalarca dinleyen kişinin ilk defa dinlemiş gibi tepki göstermesi teamüldendir. Kitabın yazarının yolu böyle Türkiyeli bir işverenin sahibi olduğu zincir restoranlardan birine düşer. “Dedikodu gibi olacak ama bu Türk lokantasının sahibi, haftada iki üç kez çalışanlarımı toplayıp hayat hikâyesini anlatıyordu. Kabul, sıfırdan başlayıp olağanüstü başarıya ulaşmış. Etkileyici bir yaşamı vardı var olmasına da, bir kez dinleyince anlaşılabilir bir hikâyeyi defalarca dinlemek bezdiriciydi. O da öyle tatmin oluyordu belli ki.” (s. 66).

Londra göçmenler açısından ilk yıllarda yaşamının bir zor olduğu bir şehir olduğu kadar çok kültürlü yaşam tarzıyla bir o kadar renkli bir şehirdir. “Mutlak yalnızlık” olmasa Londra'nın yoksulluğu daha bir dayanılabilir yoksulluktur. “Orada yaşadığım süre içinde, elimden geldiğince yararlanmak, görmek ve duymak gibi bir hevesim vardı. Tüm bunları, ayda kırk sterline, bolca yürüyerek ve sonrasında çalınacak bisikletim sayesinde yapabiliyordum.” (s. 42).

Hey Garson'da yirmili yaşlarda Londra'nın çok kültürlü dünyasına ayak basan bir gencin farklılıkların birarada yaşamasına ilişkin deneyimine de yer veriliyor: “Yalnızca eşya, ev, kıyafet farklılıkları değildi tabii, her ne demekse, o zihin terbiyesine yol açan. İnsanlar. Örneğin, İstanbul'da eşcinsel arkadaşlarım vardı ama bunu gizliyorlardı. Hele ki bizim muhitlerde açıkça o kimlikle yaşamak ne mümkün! Adı anlamıyordu belli ki. Ben biliyordum, onlar da benim bildiğimi biliyordu ama herkes biliyormuş gibi davranıyordu! (...) Oysa Londra'da o yaşta ilk fark ettiğim şeylerden biri, cinsel yönelimlerin başka türlü olabileceği, özgürce dile getirebileceğiydi. İlk karşılaşmalarım da ne yapacağımı bilemedim. Çok yadırgadım, şaşırardım. Hatta, anlamakta zorlandım. (s. 55).

Kitap, sadece “bu ülkeden gitmenin vakti geldi” diyenlere seslenmiyor. Dışarıdan bir gözle bizim halimizi bize anlatıyor. *Hey Garson*'da Türkiye'de sosyal hayatta gördüğümüz nezaketsizliklere dair de “karşılaştırmalı dokundurular” yer alıyor. Murat Sevinç, ısrarla bu kabalık meselesini gündemde tutuyor. Bir taraftan da Türkiye'de kamusal alanda şahit olduğu tatsızlıkları böylece gündeme getiriyor. “Bir de tabii, ‘lütfen’ ve ‘teşekkür ederim’ ifadeleri. İlk paragrafta, Türkiye'deki garsonlar kim bilir neler çekiyor, demiştim ya, işte o mevzu. Dilin ve davranışın parçası bunlar. Ben garsonlara nasıl davranılması gerektiğini ve Türkiye halkının bu konularda ne denli vahim durumda olduğunu Londra'da fark ettim. Vahametün çok önemli bir nedeni, her zaman altını çizmeye çalıştığım, karşısındakini ‘eşit kabul etmeme’ sorunundan kaynaklanıyor. (...) Türkiye'deyse ortalama bir lokanta müşterisi, garson yokmuş gibi davranır. Akıl almaz bir durum bu. Konuşmaz, teşekkür etmez, ‘lütfen’ demez, vesaire. Türkiye'de lokantaya gitmek, hele ki alışık olmadığınız bir mekâna, pek çok açıdan eziyet aslına bakılırsa ancak beni en çok rahatsız eden ve sinirlendiren şey, müşterilerin garsonları görmezden gelmeleri. (s. 34). Türkiye'de servis sektöründe çalışan insanların görmezden gelinmesine, kamusal alanda insanların birbirleriyle eşit ilişki kuramamasına birçok yerinde değiniliyor kitabın. “Bu yazı bir öneriyle, ricayla bitsin. Hani torun tombalak AVM'ye gidiyor ve acıkınca üst kattaki atıştırmacılarla oturuyorsunuz ya... Hani siz o koridorlarda köftenizi yerken, çevrenizde üniformalar içinde birileri dolaşüyor, tepsilerinizi alıp götürüyor ve sonrasında sizin döküntülerinizi temizliyor...”

Hatırladınız mı o üniformalı kadın ve erkekleri? İşte o kadın ve erkekler bir iş yapıyorlar ve sizlerle eşit yurttaşlar. Bir gün olsun, o insanların ‘var’ olduklarını fark edip ‘merhaba’ diyebilir, teşekkür edebilir, hâl hatır sorabilirsiniz. Hiçbir farkınız yok. Eşitsiniz. Başka işler yapıyorsunuz yalnızca.”(s. 70).

Hey Garson, sadece Türkiye’nin yeni göç ikliminin aktörlerine seslenmiyor; gidenlere, gitmek isteyenlere ve kalanlara bir arada yaşamak için gerekli asgari nezaketi naif bir dille hatırlatıyor.